

KORONAVİRÜS PANDEMİ SÜRECİNDE GUY STANDING'İN PREKARYA KAVRAMI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR DEĞERLENDİRME

Mümin AYPARÇASI*

ORCID ID: 0000-0002-0970-1001

Öz: Bu çalışma, Guy Standing'in "*Prekarya*" kavramı çerçevesinde koronavirüs pandemisi sürecinde yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümü kavram analizi yöntemi kullanmak suretiyle ele almayı ve analizi amaçlamaktadır. Dünyanın geneli, koronavirüs pandemisi ile geçen iki yılı aşkın bir zamandan beri hemen hemen her sahada büyük bir değişim ve dönüşümün içinden geçmektedir. Dünyanın modern zamanlarda yaşadığı etkili salgınların başında gelen ve alışkanlıklarımızı büyük oranda değiştiren pandemi ile birlikte insanların hayata dair beklenti ve taleplerinin önemli değişikliklere uğradığını söylemek mümkündür. Uluslararası kuruluşların küresel salgının etkilerinin devam ettiğini belirtmesinin yanı sıra ekonomik ve toplumsal toparlanmanın yavaş ve belirsiz olacağına dair ifadeleri de dünyanın tamamının uzun yılları kapsayacak oldukça ciddi bir sorunla baş etmesi gerektiğini göstermektedir. Üstelik koronavirüs pandemisinin bilhassa ekonomik hayattaki yansımalarının derin bir yoksulluk, eşitsizlik ve güvencesizlik olarak hali hazırda toplumları etkilemeye devam ettiği bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Guy Standing'in "*Prekarya*" kavramı, neo-liberal politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkan bir terim olmanın ötesinde, güvencesizlik ve belirsizlik kavramlarını ihtiva eden yeni bir toplumsal sınıfın varlığına işaret eder. Bu bağlamda, günümüzde her geçen gün artan hizmet sektöründeki istikrarsız ve belirsizliklerle hayatını sürdüren çalışanları ifade eden prekarya kavramının bilhassa koronavirüs sürecinin ortaya çıkardığı değişimlerle birlikte daha fazla öne çıktığı ve

* Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, muminayparcasi5234@gmail.com

DOI: 10.53662/esamdergisi.1146792

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi: 21/07/2022
Kabul Tarihi: 23/10/2022

yeniden değerlendirilmesi gerektiği bu çalışmanın temel iddiasını oluşturmaktadır. Bu itibarla, insanların pandemi ile birlikte özellikle ekonomik ve toplumsal hayatta daha da belirgin hale gelen ve derinleşen prekaryalaşma süreçlerini sosyolojik bir bakış açısıyla ortaya koymak çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Covid-19 süreciyle birlikte daha da görünür hale gelen güvencesiz çalışma biçimlerinin olumsuz sonuçlarına karşı ekonomik adımlar başta olmak üzere sosyal ve hukuki ulusal acil önlemlerin alınması ve hayata geçirilmesi gerektiği bu çalışmanın temel bulguları olarak ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Prekarya Kavramı, Guy Standing, Koronavirüs Pandemisi, Güvencesizlik, Eşitsizlik.

A SOCIOLOGICAL EVALUATION ON GUY STANDING’S CONCEPT OF PRECARIA IN THE CORONAVIRUS PANDEMIC PROCESS

Abstract: This study aims to address and analyze the economic and social transformation experienced during the coronavirus pandemic process within the framework of Guy Standing’s concept of “Precaria” by using the concept analysis method. The world in general has been going through a great change and transformation in almost every field since the last two years with the coronavirus pandemic. It is possible to say that people's expectations and demands for life have undergone significant changes with the pandemic, which is one of the most effective epidemics that the world has experienced in modern times and has changed our habits to a great extent. The statements of international organizations that the effects of the global epidemic continue, as well as the statements that the economic and social recovery will be slow and uncertain, show that the whole world must deal with a very serious problem that will cover many years. Moreover, it is a fact that the repercussions of the coronavirus pandemic, especially in economic life, continue to affect societies as deep poverty, inequality and insecurity. Guy Standing’s concept of “Precariat”, beyond being a term that emerged as a result of neo-liberal policies, indicates the existence of a new social class that includes the concepts of insecurity and uncertainty. In this context, the main claim of this study is that the concept of precariat, which expresses the employees who live with the unstable and uncertainties in the service sector, which is increasing day by day, comes to the fore more and needs to be re-evaluated, especially with the changes brought about by the coronavirus process. In this respect, the focus of the study is to reveal the precariatization processes of people, which have become more evident and deepened especially in economic and social life with the pandemic, from a sociological perspective. It is stated as the main findings of this study that social and

legal national emergency measures, especially economic steps, should be taken and implemented against the negative consequences of insecure working styles that have become more visible with the COVID-19 process.

Keywords: Concept of Precariat, Guy Standing, Coronavirus Pandemic, Insecurity, Inequality.

GİRİŞ

Tarih boyunca insanların hayatlarını derinden etkileyen ve toplumsal değişimlere yol aan kıtlık, kuraklık, savaş ve işgal gibi pek çok faktörden bahsetmek mümkündür. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri de salgınlar olarak göze çarpmaktadır. Dünyanın tarihi gelişim seyrine bakıldığında, dünyanın farklı coğrafyalarında ve farklı zamanlarda birçok salgın yaşanmış ve bu salgınlar toplumsal bakımdan kırılma noktalarına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında salgınlar, toplumların mevcut durumlarını önemli oranda değiştiren ve karar verme süreçlerini hızlandıran sosyal olguların başında gelmektedir.

İlk olarak Çin'in Wuhan eyaletinde 2019 yılının kasım ayında ortaya çıkan koronavirüs (SARS-CoV-2) salgını, kısa süre içinde dünyanın farklı coğrafyalarına da sirayet etmiş ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 12 Mart 2020 tarihinde pandemi ilan edilmiştir.¹ Pandeminin olumsuz etkisinden korunmak için maske kullanımı, fiziki mesafeye dikkat edilmesi, hijyen kuralları ve karantina süreçleri gibi hususlar insanların uygulamak zorunda kaldıkları ve aldıkları tedbirlerin başında gelmiştir. Hemen hemen her alanda insanların alışkanlıklarını ve ritüellerini önemli oranda değiştiren pandemi süreci, belirsizlik, öngörülemezlik, kaygı ve korku ikliminin doğmasına neden olmuştur. Küresel salgının olumsuz etkilerinin öncelikli olarak sosyal ve ekonomik alanlarda kendini gösterdiği söylenebilir. Bu bağlamda, koronavirüs süreciyle birlikte ülkelerin bir yandan sosyal izolasyon, fiziki mesafe kurallarını uygulamaları toplumsal bakımdan insanları olumsuz etkilerken öte yandan ekonomik durgunluk ve yavaşlamanın ise ekonomik hayatı büyük bir belirsizliğe ittiği görülmüştür.

¹ Koronavirüs enfeksiyonuna ilişkin olarak bazı kavramların kendi içinde terminolojik bir çerçeveye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla belli başlı kavramların bu terminolojiye göre tanımlanması söz konusudur. Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA)'ne göre bu kavramların en başta gelenlerinden olan Salgın, belirli bir alanda ya da coğrafi bölgede, belirli bir grup insan arasında, belirli bir zaman boyunca beklenenden daha fazla vaka görülmesi anlamına gelir. Epidemi ise, salgın kelimesi ile eş anlamlı bir kelimedir. Pandemi'ye bakıldığında ise, bir hastalığın, enfeksiyon etmeninin veya sağlıkla ilgili bir sorunun çeşitli ülkelerde ya da bir kıtada yayılması veya dünyanın genelini etkisi altına almak suretiyle çok geniş bir alanda yayılım göstererek nüfusun önemli bir kısmının etkilenmesi şeklinde ifade edilebilmektedir.

Modern dünyanın tanık olduğu en etkili küresel salgınlardan biri olan koronavirüsün pek çok sahada önemli oranda değişim ve dönüşümlere yol olacağını kestirmek zor değildir. Bu değişim ve dönüşümlerin derecesini ve kapsamını salgının süresi ve meydana getirdiği tahribat belirleyecektir. Hali hazırda salgının ileriye dönük olarak global düzeyde ekonomik durgunluğa, otoriter yaklaşımların güç kazanmasına, uzaktan çalışma ve yapay zekâ kullanımının daha da yaygınlaşmasına, özel hayat alanının daraltılması ile devletlerin bütçelerinde sağlık harcamalarına ayrılan payların yükselmesi gibi sonuçlarının ortaya çıkmasına dair öngöründe bulunmak söz konusudur.²

Günümüzde Sanayi Devrimi'nin başlangıcındaki çalışan profilinin aksine, hizmet sektöründe çalışan sayısının hızla artmasıyla birlikte sınıf tartışmaları da yoğunluk kazanmıştır. Bu tartışmaların odak noktalarından birini de Guy Standing³'in *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*⁴ adlı eseri oluşturmaktadır. Pek çok düşünür tarafından ele alınan bu kavram özellikle Standing'in söz konusu eseri yazmasıyla birlikte yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Neo-liberal politikaların dünyada egemen ekonomik model olarak yaygınlaşmasıyla birlikte farklı bir çalışan sınıfı profilinin ortaya çıktığını belirten Standing, bu sınıfın güvencesizlik, belirsizlik ve istikrarsızlık özellikleriyle kendine has bir durumunun olduğuna işaret eder.

Günümüzün ekonomik ilişkileri ve çalışma hayatının özellikle Sanayi Devrimi'nin başlangıcındaki halinden farklı birtakım niteliklere sahip olduğu söylenebilir. Bu farklılık, mevcut durumun yeniden incelenmesini ve anlaşılmasını da beraberinde getirmektedir. Standing'in prekarya kavramı, bu inceleme ve anlama çabalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. 'Prekarya' kavramı ile her ne kadar Guy Standing ismi özdeş ya da daha ilgili olarak görülse de, Ronaldo Munck, Samir Amin, Loic Wacquant başta olmak üzere pek çok düşünür ilgilenmiş, birçok ekonomist ve sosyal bilimci tarafından da bu kavram tartışılmaya devam etmiştir.⁵

Bu çalışmada, Guy Standing'in prekarya kavramı ve bu kavramın özellikle ekonomik ve toplumsal hayattaki yansımaları hakkındaki olguların kavram analizi yöntemi kullanılarak teorik bir bağlamda ele alınması ve analizi amaçlanmaktadır. Çalışma, yaklaşık iki yıldır ekonomik ve sosyal alanlar başta olmak üzere her alanda

² M. Şükrü Hanioglu, *Covid-19 Sonrası Küresel Düzen: İki Seçenek*, (Der. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi), Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler, (Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) Yayınları, 2020), 24.

³ 1948 doğumlu İngiliz iktisatçı ve ILO uzmanı olan yazar, Prekarya kavramı başta olmak üzere pek çok konuda kitap ve makale kaleme almıştır.

⁴ Yazarın "*Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*" adlı kitabı 2011 yılında yayınlanmıştır.

⁵ Mukadder Çakır, *Bilgi Toplumu Tartışmaları*, (İstanbul: Pales Yayınları, 2018), 71.

etkisini gösteren koronavirüs pandemisinin insanların çalışma hayatındaki güvencesizliği, istikrarsızlığı ve belirsizliğini Guy Standing'in Prekarya kavramsallaştırması üzerinden değerlendirmeyi konu edinmektedir. Bu bağlamda, gerek bireysel gerek toplumsal gerekse de psikolojik açıdan pandeminin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların prekarya kavramını ön plana çıkarması ve yeni bir toplumsal sınıfın oluşumuna zemin hazırladığı tartışmaları bu çalışmada ortaya koyulan hususlardır.

1. KORONAVİRÜS PANDEMİSİ SÜRECİNİN TOPLUMSAL VE EKONOMİK BOYUTU

İnsanlık tarihi boyunca farklı zaman dilimlerinde farklı coğrafyalarda pek çok salgının ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Orta Çağ'ı ve özellikle Avrupa'yı yüzyıllarca kasıp kavuran ve milyonlarca insanın hayatını yitirmesine neden olan Veba (Kara Ölüm), 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan ve Koronavirüs salgınına benzerliğiyle dikkat çeken İspanyol Gribi (1918-1920) ile 21. yüzyılın başında ortaya çıkan Kuş Gribi (2004) bu salgınlardan bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların ve toplumların hafızalarında derin izler bırakan salgınlar, toplumsal değişim süreçlerini tetikleyen sosyal olgulardan biri olarak ifade edilmektedir. Çünkü salgınlar sebebiyle toplumsal yapının ağır yaralar aldığı ve sarsıcı dönüşümler gerçeğinden hareketle, salgınlar sonucunda toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi bakımdan atılacak olan adımların atılması söz konusu olmuştur. Çalışmanın bağlamından kopmamak adına bu bölümde, salgının sosyal ve ekonomik boyutları ve yansımaları üzerinde durulması amaçlanmaktadır.

Covid-19 virüsü, 2019 yılı sonlarında tespit edilmesine karşın, iki buçuk yıl gibi bir zaman diliminde çok hızlı bir yayılma göstererek milyonlarca kişinin ölümüne ve en az bir o kadar kişinin de enfekte (virüs ya da bakterilerin kişiye bulaşması) olmasına neden olmuştur.⁶ Ayrıca hastalığın nasıl bir seyir izleyeceğine dair öngörülede bulunmak da oldukça güç hale gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, Covid-19 pandemisinin getirdiği ortamı ifade eden kavramlardan birinin risk kavramı olduğunu söylemek mümkündür. Risk kavramının yanında insanların ve toplumsal hayatın içinde bulunduğu durumu tanımlayan en uygun ifadelerin belirsizlik, kapatılmışlık, gözetlenmişlik, ve öngörülemezlik kavramları olduğunu da ifade etmek gerekir.⁷ Buradan hareketle, özel olarak Covid-19 ve genel olarak geçmişten bugüne insanlığın pek çok kez karşılaştığı

⁶ 30 Haziran 2022 itibarıyla, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ye bildirilen 6.332.963 ölüm dâhil 544.324.069 onaylanmış Covid-19 vakası olmuştur. 29 Haziran 2022 tarihi itibarıyla toplam 11.986.040.938 doz aşı yapılmıştır. DSÖ bölgesine göre ise, vaka sayılarında Avrupa bölgesi 227.862.893 onaylanmış vaka ve Amerika bölgesi 162.717.627 onaylanmış vaka ile ilk iki sırada yer almaktadır.

⁷ Muammer Tuna, "Pandeminin Sosyolojisi", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 24/2 (2021): 323-324.

salgınlar, hayatın her alanını durgunluğa ve huzursuzluğa itmenin yanında psiko-sosyal hastalıklara da zemin hazırlayan bir özellik göstermiştir.

Covid-19 enfeksiyonu haftalar veya aylar süren semptomlara neden olabilmektedir. “Uzun COVID” de denilen bu durumdan kurtulmanın ise ne kadar sürdüğü herkes için farklılık gösterebilmektedir. Yaygın uzun süreli Covid-19 belirtileri ise; nefes darlığı, göğüs ağrısı veya sıkışması, aşırı yorgunluk, hafıza ve konsantrasyon sorunları (beyin sisi), uykusuzluk/uyumakta zorlanma, baş ağrısı, kalp çarpıntısı, eklem ağrısı, depresyon ve anksiyete, öksürük, iştahsızlık, baş dönmesi, ishal, koku veya tat alma duyusunda değişiklik, mide ağrıları, yüksek ateş, hasta hissetme ve kızarıklıklar şeklinde ifade edilebilir.⁸ Buna göre, Covid-19 enfeksiyonu da göstermiştir ki, günümüzdeki insanların hemen her an Ulrich Beck⁹'in 21. yüzyıl toplumsal hayatı için geliştirdiği ve öngördüğü risk toplumu kavramsallaştırmasını doğrular nitelikte çeşitli riskler ve belirsizliklerle karşı karşıya olduğu ortaya çıkmıştır.

Covid-19 virüsünün içerdiği riskler itibarıyla toplumsal hayatı ve gündelik hayatın genelini tehdit eden bir ortam meydana getirdiği görülmektedir. Toplumsal hafızada büyük bir kırılmaya yol açan Covid-19 salgınının oluşturduğu atmosferde insanlar, bir yandan yaşadıkları gerçeklerle yüzleşirken öbür taraftan adeta bir simülasyonun içindeymiş gibi bir ortamı anlamaya çalışmaktadır. Bu kırılmanın getirmiş olduğu çelişkiler dünyasında insanlar salgının geçici olduğu düşüncesiyle salgın öncesindeki statü ve standartları kaybetmemeyi ummaktadır. Özellikle “Evde Kal” veya “Hayat Eve Sığar” söylemleriyle birlikte evde karantinada kalma, fiziksel mesafeye dikkat etme, maske takma zorunluluğu tedbirlerinin yanında hijyen takıntıları ve sokağa çıkma kısıtlamaları ile marketlerin ya da işyerlerinin sınırlı hizmet verebilmesi gibi sorunlar, kısacası karantina süreçleriyle birlikte toplumsal hayatın bir film şeridinde sığdırılacak kadar yavaşlaması toplumu derinden sarsan bir hali göstermektedir.¹⁰ Covid-19 virüsü dünyanın hemen her yerinde benzer insan ve toplum davranışlarına neden olmuştur. Alınan tedbirler, toplumsal hayatta uyulması gereken kurallar dünya toplumlarının salgın karşısında aldığı önlemlerin benzerliğini göstermektedir. Bu durum, salgın sürecinde benzer insani tutumların ve ortak toplumsal davranışların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir.

Salgının olumsuz etkilerinin net bir şekilde yansıdığı alanların başında ekonomik ortam gelmektedir. Salgının başlangıcında uygulanan evde kalma tedbirleri sabit bir

⁸ NHS, “Koronavirüsün Uzun Vadeli Etkileri (Uzun Süreli COVID)” (Erişim 2 Temmuz 2022).

⁹ Ulrich Beck, *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, çev. Kazım Özdoğan - Bülent Doğan, (İstanbul: İthaki Yayınları, 2011)

¹⁰ Mehmet Karakaş, “Covid-19 Salgınının Çok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40/1 (2020), 552.

gelire sahip ve iş garantisi olan çalışanlar için pek bir sorun teşkil etmediği ifade edilebilmekle birlikte salgının ciddi sayıda esnafın gclk yaşamasına, işçilerin işini kaybetmesine ve düzensiz/geçici işlerde çalışanların ise gelirlerinden bütünüyle mahrum kalmalarına yol açacağını söylemek mümkündür. Sosyo-ekonomik eşitsizlikler her alanda olduğu gibi yoksul kesimler için sağlığa erişimi ve hastalığa yakalanma riskini de artırmaktadır. Yapılan hesaplamalardan anlaşılacağı üzere, Türkiye’de salgın sürecinin sonunda toplamda % 13’e yakın bir istihdam kaybının gerçekleşebileceği ifade edilmektedir. Bu ise, yaklaşık 2 milyon yeni işsiz ortaya çıkması manasına gelmektedir. İstihdam kayıplarının özellikle tamamen kısıtlanan konaklama ve yiyecek sektörü ile ticaret, taşımacılık, büro hizmetleri sektörlerinde yoğunlaşacağı görülmektedir.¹¹ Salgının görünür olduğu alanların başında ekonomik hayat gelmektedir. Eşitsizliğin ve statü farkının salgın sürecinde de tedaviye erişim noktasında da net bir Şekilde görüldüğünü söylemek mümkündür.

Salgının getirmiş olduğu sosyal alışkanlıklar doğal olarak çalışma hayatını da derinden etkilemektedir. Salgınla beraber ortaya çıkmıştır ki, pek çok beyaz yakalı iş aslında mekndan bağımsız biçimde srdrlebilirken diğer taraftan mavi yakalı iş grubuna ait insanlar da işlerinin doğasından kaynaklı olarak gerek sağlık gerekse de ekonomik bakımdan oldukça önemli Şekilde risk grubunda yer almaktadır. Buradan hareketle, nüfusun geneli üzerinde ekili olan bu riskleri azaltmanın yolu, salgın sonrasıyla birlikte önümüzdeki dönemde devletlerin ulusal sosyal destek programlarını genişletmesinin söz konusu olması ile üretim ve hizmet sektöründe otomasyon çabalarının artırılmasının gerekli olduğu anlayışıdır.¹² Salgının özellikle hizmet sektöründe çalışanların uzaktan ve esnek çalışma modelleri ile çalışmalarını devam ettirmelerine karşın mavi yakalı çalışan kesimin salgın sürecinde ticaretteki durgunluktan ötürü sağlıklarını ve işlerini kaybetme riskini en çok taşıyan sosyal gruplar olduğu söylenbilir.

Covid-19 salgını sonrasında toplumsal kısıtlamalardan dolayı bilhassa esnaf kesiminin de ekonomik anlamda olumsuz etkilendiğini ve toparlanmasının g olacağını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, esnaf odalarının geleceğe dair ekonomik destek planları veya acil durum btçeleri hazırlamaları hayati önem taşımaktadır. Ayrıca, salgının gösteriş için yapılan tüketim çılgınlığı yerine tasarrufa dayalı bir tüketim anlayışını da öne çıkardığını ifade etmek gerekir. Bu bilgiler ışığında, salgının başlangıcı ve bitiminden sonra toplumda hangi fikirlerin ortaya çıktığını ve

¹¹ Ltf Sunar, *Salgınla Mücadelenin İlk Eşiği: Eşitsizlikler* (Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı: Covid-19 Salgınının Sosyolojik Analizi 2020): 4-5.

¹² Emrah Zarifoğlu, *Covid-19 Sonrası Küresel Ekonomi Trendleri* (Der. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi), Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler, (Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) Yayınları, 2020), 109.

yaygınlaştığının araştırılması, toplumsal yapının salgından nasıl etkilendiğini saptama ile ileriye dönük alınması gereken tedbirleri belirlemek açısından önem arz etmektedir.¹³ Salgınlar, toplumsal eksikliklerin veya yetersizliklerin dışı vurulduğu ya da görünür olduğu süreçlerden biri olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla salgınların sonucunda bıraktığı sosyal ve ekonomik tahribatın giderilmesi daha sağlam bir toplumsal yapının ortaya çıkması için gerekli bir altyapıyı oluşturmaktadır.

2. GUY STANDING VE PREKARYA KAVRAMINA BİR BAKIŞ

Standing, *Prekarya: Tehlikeli Yeni Sınıf* adlı eserine şu ifadelerle başlar: “Bu kitap, dünyada henüz oluşum sürecinde olan bir sınıfı anlatıyor ve cevaplamak üzere ortaya attığı beş soru var: Prekarya kimdir, neyin nesidir? Büyümesini neden önemsemeliyiz? Söz konusu grup neden büyümektedir? Bu gruba kimler giriyor? Ve kaybedecek zinciri bile olmayanlar, yani prekarya, bizi nereye götürmektedir?”. Ayrıca Standing, prekarya kavramının anlaşılmadığı takdirde, bu grubun içinde yer alan insanların toplumu felakete sürüklemesi tehlikesi ile yüz yüze bulunduğumuz gerçeğini dile getirmektedir. Prekaryayı orta sınıf ya da çalışan alt sınıf diye tanımlanan kesimlerden farklı olarak kendine özgü güvencesizliklere sahip bir grup şeklinde tanımlayan Standing, 2008 ekonomik kriziyle küreselleşmenin gizli gerçekliği olan güvencesizliğin milyonlarca kişiyi içine sürüklediğini belirtmektedir.¹⁴ Buna göre, günümüzde ekonomik ve toplumsal manada giderek kendini daha fazla hissettiren prekarya, güvencesiz çalışma ilişkilerinin ortaya çıkardığı toplumsal gruplardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Melez bir terim olan prekarya, istikrarsız, çözümsüz ve güvencesiz manalarına gelen *Precarious* ile emeğini satarak hayatını sürdüren işçiler anlamına gelen *Proletariat* (proleterya) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşan yeni bir kavramdır.¹⁵ Günümüzde hizmet sektörünün ve bu sektörde çalışan beyaz yakalı sayısının her geçen gün artış göstermesi, sınıfların önemini kaybettiği hatta yok olduğu düşüncesine ve prekarya'nın proleterya'nın yerini aldığı yönde kuramsal tartışmalara da zemin hazırlamıştır.¹⁶

¹³ Ersin Afacan - Nazmi Avcı, “Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7/5 (2020), 10.

¹⁴ Guy Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, çev. Ergin Bulut, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014): 9-10.

¹⁵ Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 21.

¹⁶ Çakır, *Bilgi Toplumu Tartışmaları*, 71.

20. yūzyılda emekçilerin örgütlenmesi ve bu örgütlenmenin yaygınlaşması, bütün dünyada işçi sendikalarının yükselişine ve sermaye karşısında emeği koruyan bir gücün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler neticesinde emekçilerin hakları güvence altına alınmıştır. Ayrıca Soğuk Savaş Dönemi'nde Batı dünyası Sovyet tipi sosyalizmin yayılmasından endişe ettiği için sendikaların istekleri kabul görmüş ve dünyanın genelinde benimsenen asgari ücret uygulaması da bu endişelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sovyet tipi sosyalizmin çökmesi ile işçi sınıfının ele geçirdiği haklar geri alınmaya başlamış, 1980'lerden itibaren işçi sınıfının yükselişi inişe geçmiştir. Özellikle dünyada neo-liberal politikaların da rüzgârıyla birlikte esnek emek piyasası adı altında işten çıkarmaların yaşandığı söylenebilir. Bunun yanı sıra kayıt dışı istihdam da giderek yaygınlık göstermiş ve işçiler de işverenler tarafından kolaylıkla işten çıkarılmasına rağmen sosyal haklarını eskisi kadar güçlü ve organize bir halde savunamaz bir duruma gelmişlerdir.¹⁷

Standing¹⁸, prekarya kavramıyla ilgilenen başat kişiler arasında Pierre Bourdieu, Michel Foucault, Jürgen Habermas, Michael Hardt, Antonio Negri ve arka planda Hannah Arendt gibi isimleri saymaktadır. Prekarya kavramı, ilk defa 1980'li yıllarda Fransız sosyologlar tarafından geçici ve mevsimlik işçileri tanımlamak için kullanılmıştır. Daha sonraları kavram, ekonomik, sosyal ve felsefi bakımdan bir tartışma zeminine dönüşmüştür. Prekarya kavramını çalışma hayatı açısından ilk kullananın Bourdieu olduğunu söylemek mümkündür. Bourdieu, 1963'te Cezayir'de çalışma koşullarına ilişkin yaptığı araştırmada düzenli ve düzensiz işçileri ayırt etmek amacıyla *precarite* terimini kullanmıştır. Ayrıca, Bourdieu, 1998 yılında "güvencesizliğin her yerde" olduğu tezini ileri sürerek çalışma hayatındaki belirsizlik ve güvencesizliği tanımlayan bir kavram olarak *precarite* ifadesini dile getirmiştir.¹⁹ Buna göre, oldukça yeni bir kavram olan prekaryanın, sadece çalışma hayatını değil aynı zamanda toplumsal hayattaki güvencesizliği ve belirsizliği ifade eden bir kavram olarak da ifade edilmesi söz konusudur.

Sanayi kapitalizmi varlığını, tarımdan devşirilerek fabrikalara ve fabrikaların etrafındaki bakımsız mahallelere hapsedilen, zorlu uğraşlar sonucu ancak minimum güvence kazanabilmiş olan sanayi işçilerini madden ve manen tüketerek meydana getirmiştir. Sanayi sonrası küresel kapitalizm sürecine bakıldığında ise karşımıza, proleterleşen beyaz yakalıların yanında nitelikli işgücünden devşirilerek suretiyle

¹⁷ Mahfi Eğilmez, "Prekarya Nedir, Gelişme Yolundaki Ülkelerde Ötesi de Var mı?" (Erişim 14 Aralık 2021)

¹⁸ Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 13.

¹⁹ Merve Akkuş Güvendi, "Prekarya Tartışmaları: Kavram, Tanım ve Durum", *İnsan ve Toplum Dergisi*, 9/4 (2019), 135.

belirsiz bir hayata mecbur kılınan, sınıfsal bir kategori haline gelmesini güçleştirecek kadar parçalı olup, “sınıfsızlaştırılmış” bir sınıfın omuzları üstünde yükseldiği bir olgu çıkmaktadır.²⁰

Standing²¹, 1980’lerde ülkelerin ‘emek piyasasındaki esneklik’ politikalarını izlemesi gerektiği şeklinde neo-liberal bir iddianın ortaya atıldığından bahsetmektedir. Bu iddia, emek piyasaları esnekleştirilmediği takdirde emeğin maliyetinin artacağını, şirketlerin üretim yerlerini maliyetleri daha düşük olan yerlere nakledeceğini ve dolayısıyla finans sermayesinin ‘memleket’e değil maliyet bakımından daha ucuz ülkelere yatırım yapacağını içermektedir. Ona göre neo-liberal iktisatçıların savunduğu esneklik, çalışanları sistematik olarak daha güvencesiz hale getirmekten başka bir şey olmadığı anlamına gelmektedir. Siegmann ve Schiphorst²²’a göre, neoliberal politikalar tarafından yönetilen küreselleşen emek piyasaları çağında farklı toplumsal kökenlerine karşın kayıt dışı ve güvencesiz çalışma kavramsallaştırmaları arasındaki benzerlikler dikkat çekmektedir. Dolayısıyla emek güvencesizliğine son zamanlarda yapılan katkıların da etkisiyle hem kayıt dışı hem de güvencesiz işler zayıf maddi koşullarla da bağlantılı olmasından hareketle toplumsal bir zayıflık veya güvencesiz olarak nitelendirilmektedir.

Standing, prekaryayı tanımlarken şu ifadelerle yer vermektedir:

Genel olarak bakıldığında, eski sınıflar dünyanın çeşitli bölgelerinde var olsa da bugün 7 çeşit sınıf tanımlanabilir. Tepede az sayıda ancak inanılmaz derecede zengin küresel vatandaşların meydana getirdiği ‘elit’ sınıf var ve bu sınıf sahip olduğu milyarlarca dolarla bütün evrene hükmediyor. ...Bu elit sınıfın altında ‘maaşlılar’ var. Hala tam istihdam çerçevesinde çalışan, bazıları elit sınıfa geçmeyi ümit eden bu sınıfın çoğunluğu genelde devlet tarafından karşılanan ücretli izinlerin ve şirketin sağladığı sosyal hakların tadını çıkarıyor ve içinde olduğu sosyal konumdan memnun. Söz konusu ‘maaşlı’ sınıf, büyük şirketlerde, devlet ve kamu kuruluşlarında yoğun olarak istihdam edilmekte. Maaşlıların yanında bir de ‘profisyen’ler var. Profesyonel ve teknisyen sözcüklerinin birleşimi olarak düşünülecek bu kesim, şu anda çok daha küçük bir grup. Pazarlayabilecekleri vasıflara, sözleşmeye dayalı olarak yüksek gelirlere sahip kişileri kapsıyor; Danışman ya da kendi için çalışan işçiler bu gruba girebilir. Bugünün ‘profisyenler’i, Ortaçağ’daki şövalyeler, küçük toprak sahipleri ve beyler olarak düşünülebilir. Tek bir işletmede uzun dönemli tam istihdam dürtüsü olmaksızın, farklı yerlerde çalışma beklentisi ve arzusuyla yaşayan kişiler bunlar. ‘Standart istihdam ilişkisi’ bu kesime göre bir şey değil. Gelir açısından Profisyenler’in altında el emeğiyle çalışanların giderek daralan eski işçi sınıfı var. Bu dört sınıfın altında ise, bir

²⁰Aslı Vatanserver, “Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4/2 (2013): 5-6.

²¹ Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 19.

²² K. A. Siegmann - F. Schiphorst, “Understanding The Globalizing Precariat: From İnformal Sector to Precarious Work”, *Progress in Development Studies* SAGE Publications 16/2 (2016), 115.

*tarafıta işsizler ordusu diğer yanda da toplumun uç kısımlarında yaşayan ve onun genel yapısıyla uyuşmayan ayrıksı bir kesimle kuşatılmış 'prekarya' adlı giderek büyüyen bir sınıf bulunmakta.*²³

Esneklik ifadesi pek çok boyutu bünyesinde barındırmaktadır. Ücret esnekliği talepte yaşanan değişikliklere göre bir ayarlama veya ücretlerin düşürülmesi demek iken, istihdamda esneklik, firmaların istihdam düzeylerini kolay ve masrafsız bir şekilde değiştirmesini ifade etmekte ve bu durum, istihdamın korunması ve istihdam güvenliğinde azalma manasına gelmektedir. İş esnekliği ise, çalışanların şirket içerisinde iş yapılarının asgari muhalefet ve maliyetle sonuçlanması için oradan oraya transfer edilmesini ihtiva etmektedir. Son olarak vasıflarda esneklik ile de işçilerin vasıflarının kolayca ayarlanması kastedilmektedir.²⁴ Buna göre, neo-liberal politikacılar esnekliği, ekonomideki olumsuzlukları aşmak için adeta 'sihirli bir değnek' olarak görmektedirler. Dolayısıyla ekonomik krizlerden ya da olumsuzluklardan çıkış yolunun istihdam, ücret ve iş esnekliğini uygulamak olduğunu söylemektedirler.

Esnek insan davranışının değişen koşullara uyum sağlayarak, onlardan zarar görmemesi anlamına geldiğini söyleyen R. Sennett, günümüzdeki toplumun daha esnek kurumlar oluşturarak, rutinin yol ağtığı kötülükleri yok etmenin yollarını aradığını belirtir. Ancak esneklik uygulamalarının genellikle kişiyi eğen güçler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Sennett ayrıca modern esneklik biçimlerinde gizli olarak var olan iktidar sisteminin üç unsurdan meydana geldiğini de ifade eder. Bunlar, kurumların kökten dönüşümü, üretimde esnek uzmanlaşma ve iktidarın merkezileşme olmadan yoğunlaşması şeklindedir. Bu kategoriler içinde yaşadığımız dünyada hiç de gizemli olmayan, yakından bilinen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olguların çalışanların kişiliği üzerindeki etkilerini kavramanın ise daha güç olduğunu söylemek mümkündür²⁵. Küreselleşmenin ve neo-liberal politikaların egemen olduğu günümüzde çalışma ilişkilerinin esnek ve geçici bir şekilde olması ve bu ilişki biçimlerinin toplumda yaygınlaşması, çalışanların hayata tutunmasını ve istikrarlı bir iş yaşamını güçleştiren bir durumun varlığını göstermektedir.

Standing, küreselleşmenin giderek hayatımıza girdiği süreçte gerek hükümetlerin gerekse de şirketlerin kendi emek ilişkilerini esnekleştirme hususunda birbirleriyle yaşıştığını ve bu rekabetin bir sonucu olarak güvencesiz işlerde çalışanların sayısının katlanarak çoğaldığını vurgulamaktadır. O, esnek emek neticesinde eşitsizliklerin de arttığını ve sanayi toplumunun temelinde yer alan sınıf yapısının yerini bu yapıdan daha

²³ Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 21.

²⁴ Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 19.

²⁵ Richard Sennett, *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*, çev. Barış Yıldırım, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008), 47-49.

karmaşık fakat sınıftan katiyen bağımsız olmayan bir yapının aldığına işaret etmektedir.²⁶

Durmaz'ın yapmış olduğu çalışma prekaryalaşma süreçlerinin sadece mavi yakalı işçilerde değil aynı zamanda beyaz yakalı çalışanlar üzerinde de mevcut olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki bir devlet üniversitesinde gerçekleştirilen çalışmanın temel bulgusunu ise, 50/D'li araştırma görevlileri özelinde akademik emeğin prekarizasyonu deneyimlediği ve iş güvencesinden yoksun biçimde istihdam edilmenin yarattığı gelecek kaygısının, başta düşük verimlilik ve örgütsüzlük olmak üzere birçok olumsuz sonuçları doğurduğu tespiti oluşturmaktadır.²⁷

Güvencesizlik ya da güvencesiz işlerde çalışmanın, sonraki nesiller açısından önemli sosyolojik ve psikolojik problemlere yol açacağı öngörülmektedir. Geleneksel hayatın en önemli niteliklerinden biri olan dayanışmaya dayalı yapısı giderek dağılırken onun yerini kentlerdeki güvencesiz çalışma şartlarının doldurması, gelecek yıllardaki en önemli toplumsal sorunlardan biri olmaya aday olarak değerlendirilebilir.²⁸ Toplumsal ve ekonomik hayatta güvencesizliğin ve güvencesiz işlerde çalışmanın yaygınlaşması, risk unsurlarının toplumda sürekli olmasını ve bu durumun da suç oranlarının artışını beraberinde getireceği ifade edilebilir.

Prekarya belirsizliklerle karşı karşıya olan bir sınıftır. "Bilinmeyen bilinmeyenler" den oluşan bir yaşamı içeren bu sınıfın bir sigorta sistemi olmadığını da özellikle belirtmek gerekir. Olumsuz olayların meydana gelme olasılığını hesaplamak söz konusu değildir ve hayatın her yanı belirsizliklerle doludur. Dolayısıyla işler ters gittiğinde garantili bir destek ağının yokluğu prekarya'yı açıklamaktadır. Belirsiz ve sürdürülemez bir şekilde hayat sürdürmek adeta bir norm gibidir prekarya için. Dolayısıyla böylesine bir sorunla başa çıkmanın ve mücadele etmenin yollarından biri de güvenliği sağlamaktır. Standing'e göre, bir yandan temel güvenliğin sağlanmasına yönelik politikaların toplumun alt kademelerine hitap edebilmesi sağlanmakta diğer yandan da prekarya'ya düşme endişesini yakından hisseden orta sınıf ve çocukları dahi bu mücadelede ön saflarda yer alması gereken bir kesim olarak ortaya çıkması gerekmektedir.²⁹

²⁶ Standing, *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*, 19-20.

²⁷ Nursel Durmaz, "Akademinin Prekaryası: 50 D'li Araştırma Görevlileri", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72/4 (2017), 972.

²⁸ Çakır, *Bilgi Toplumu Tartışmaları*, 97.

²⁹ Guy Standing, "The Precariat and Class Struggle", *RCCS Annual Review*, 7 (2015), 13.

Prekarya'nın yükselişi ile birlikte standart dışı iş düzenlemeleri, işçi göçü politikaları ve güvencesiz işçileri hedefleyen yeni gözetim ve kontrol biçimlerinin bir neticesi olarak sivil, siyasi ve sosyal hakların kısmen ya da tamamen reddedilmesi de söz konusu olmuştur.³⁰ Güvencesiz işlerde çalışan sayısının artış göstermesi, işverenlerin bu çalışan kesimin haklarını istismar etmesine ve haklarının gasp edilmesine neden olmaktadır. Güvencesiz çalışanları hedefleyen işverenlerin, işçileri kendi çıkarları doğrultusunda istihdam ve ücret esnekliğine tabi tutarak çalıştırmaları söz konusu olmaktadır.

Prekarizasyon, Prekaryalaşma (güvencesizleşme) olarak da tanımlanması mümkün olan bu kavram, Neo-liberal politikaların bir sonucu olarak sabit ve istikrarlı bir çalışma hayatının aksine öngörülemezliğin ve belirsizliğin hâkim olduğu güvencesiz ve istikrarsız çalışmayı ifade etmektedir.³¹ Prekarizasyon süreçlerinin ya da güvencesiz istihdam ilişkilerinin içinde bulunulan zamanın koşullarına uygun bir çalışma anlayışı dayattığını ileri sürmek mümkündür. Garantisiz, part-time, belirsiz ve sözleşmeye bağlı olmayan çalışma anlayışının adeta bir kural haline gelmesi, çalışma hayatındaki büyük kitlelerin de güvencesizlik kaynaklı olarak sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik sorunları derinden hissetmesine neden olmaktadır. Bu husus toplumun özellikle alt ve orta sınıfın önemli bir bölümünü yakından ilgilendirmesinin yanında yaşanılan riskin bütün insanları içine çeken bir sarmala dönüştüğü söylenebilir.³² Neo-liberal politikaların çalışma hayatında etkin ve sürekli olması, kısa süreli ve mevsimlik çalışan sayısının artışını, bu durumun ise, toplumsal hayattaki güvencesiz çalışma biçimlerinin sıradanlaşmasına neden olacağı ifade edilebilir.

Standing, prekarya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal demokratlar, işçi partileri ve sendikaların, 'sanayi vatandaşlığı' gündemi çerçevesinde işçi sınıfı için izlediği ve emeği önceleyen siyasetine dair yedi tür güvenceden yoksun kişileri kapsadığını ileri sürmüştür:

- i. Emek piyasası güvenliği: Hükümetin tam istihdama bağlı bir şekilde makro düzeyde yeterli gelir getirici fırsatların sağlanması,

³⁰ Tomasz Skoczylas And Adam Mrozowicki, "The precariat: the new dangerous class, by Guy Standing, *Labor History* 53/4 (2012), 588-589.'den akt. Çağatay Karaöz ve Nilnur Tandaçgüneş Kahraman, Sınıf Olgusu Kapsamında Sınıf Bilinci ve Aę Toplumunda Prekarya Sınıfının Katılımcı Kültürde Temsili: "Ofissizler" Platformu Özelinde Freelance Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, 14 (2020), 97.

³¹ Nilgün Dağ, "Prekarizasyon Bağlamında Öğretmenlik", *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)* 4/4 (2020), 365-379.

³² Süleyman İlhan - Mevlüt Yılmaz, "Güvencesizliğin Bireysel-Toplumsal Yansımaları", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6/3 (2017), 1777.

ii. İstihdam güvenliği: Keyfi bir biçimde işten çıkarmalara karşı koruma ve işe alım ile işten çıkarmalar hususunda düzenlemelerin yapılması, kurallara uymayan işverenlere yaptırımların uygulanması,

iii. İş güvenliği: İstihdamda statü ve gelir açısından yukarı hareketliliğin sağlanmasına yönelik fırsatların, becerilerin olması,

iv. Çalışma güvenliği: Çalışanlara yönelik güvenlik ve sağlıkta yapılan düzenlemelerin yapılması (kadınlar için gece işi ve düzensiz çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve iş kazaları sonucu ortaya çıkan hastalık ve maliyetlerin karşılanması gibi),

v. Vasıfların yeniden üretiminin güvenliği: Çalışanların istihdam eğitimine ilişkin vasıf kazanması ile becerilerinin kullanılabilmesine dönük fırsatların var olması,

vi. Gelir güvenliği: Gelir eşitsizliğini azaltmak ve kapsamlı sosyal güvenlik için düşük gelirlilere destek olmak ile çalışanların yeterli sabit gelire sahip olması,

vii. Temsil güvenliği: Emek piyasasında ortak ve gür bir ses yükseltmek için bağımsız sendikalar ile grev hakkı gibi yöntemlerin mevcut olması.³³

3. KORONAVİRÜS PANDEMİSİNDE PREKARYA VE DERİNLEŞEN EŞİTSİZLİKLER

Küresel salgının üzerinden geçen iki yılı aşkın süre, neo-liberal politikaların dünya ekonomik sisteminde egemen olmasının da etkisiyle, çalışma hayatındaki güvencesiz ve geçici işlerde çalışan prekarya sınıfının hayatını daha da kötüleştirmiştir. 2022 yılının Haziran ayı itibarıyla dünyanın genelinde etkisini yakından hissettiren küresel salgın, ekonomik hayattaki durgunluğun ve alınan önlemlerin de etkisiyle özellikle günübürlük ve mevsimlik işlerde çalışanların işlerini kaybetmesine ve dolayısıyla toplumdaki yoksulluğun derinleşmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, işverenlerin salgının getirdiği ekonomik durgunluğu ve sorunları gerekçe göstererek güvencesiz ve kısa süreli çalışanları işten çıkardığını, salgının yıkıcı etkilerinin toplum kesimleri arasında en fazla prekarya sınıfı üzerinde gerçekleştiğini ifade etmek söz konusu olmaktadır.

Neo-liberalizm'in sosyo-ekonomik hayatı özellikle 1980'lerle birlikte dönüştürdüğünü ve etkisi altına almaya başladığı söylenebilir. Bu döneme, piyasanın devlete nispetle öncelikli hale gelmesi ve devletin sosyo-ekonomik hayattan uzaklaştırılmaya başlanması gibi değişimler damgasını vurmuştur. Ayrıca bu dönemde, topluma zayıf veya sınırlı devlet anlayışının umut olarak sunulduğu, egemen söylem ve

³³ Standing, Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf, 26.

politika haline getirildiği söylenebilir. Neo-liberalizmin topluma pompaladığı zayıf devlet söylemi ve devletin sosyo-iktisadi alanların dışında tutulması beraberinde sosyal politikaların devlet eliyle durdurulmasını ve toplumun refahına yönelik devlet harcamalarının azalmasını getirmiştir. Aksi iddialara karşın neo-liberal devlet, şirketlerin ve finans çevrelerinin çıkarları doğrultusunda, onlarla yakın işbirliği içinde planlama ve icra yetkileri üstlenmiştir. Dolayısıyla piyasayı tek mercii olarak sunma söylemi, sermayenin her şeye müdahil ve belirleyici kimliğini örtmeye dönük bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak gerçeğe bakıldığında, sermayenin bu süreçte, en temel meselelerde dahi kilit bir rol oynadığını ve devletlere karşı oldukça gc kazanıp etkili olduğunu ifade etmek mümkündür.³⁴

Dünya gündemini iki yılı aşkın bir zamandır meşgul eden ve insanların hayatında büyük oranda değişimlere neden olan koronavirüs pandemisi, toplumsal, kültürel ve siyasi alanlardaki etkisine nispetle ekonomik alandaki olumsuz yansımalarının önemli boyutlarda olduğunu söylemek mümkündür. Zira salgının başlangıcından itibaren sosyal hayatın kısıtlanması ve evde karantina tedbirlerinin uygulanması, ticaretin durma noktasına gelmesine ve dolayısıyla ekonomik hayatın olumsuz etkilenmesine yol açmıştır. Bunlara ilaveten, küresel salgınla birlikte vasıflı ancak geçici işlerde çalışan beyaz yakalıların güvencesiz ve esnek çalışma ilişkilerinden ötürü toplumsal ve ekonomik hayatta istikrarsız bir hayata sahip olmaları da bu süreçte sıkça karşılaşılan olgulardan biridir.

Uluslararası alışma rgt'nün 2022 yılı için yayınladığı "Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm Eğilimler Raporu", pandeminin işgücü piyasalarını dikkate değer oranda etkilemeyi sürdürdüğünü ve bu durumun ekonomik ve sosyal toparlanmanın yavaş ve belirsiz olacağını beraberinde getireceği ikazında bulunmaktadır. Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm- 2022'ye (WESO Eğilimler) göre, 2021'e nispeten bir iyileşme kaydedilse de, pandemi öncesindeki duruma göre toplam çalışma saatlerinin yaklaşık %2'nin altında kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca raporun en dikkat çekici kısımlarından biri olan geçici istihdam için ise, diğer krizlerde olduğu üzere bir kısım insan için küresel salgın şokuna karşı yumuşatıcı tampon oluşturduğu ifade edilmektedir. Her ne kadar salgın sürecinde daimi işlerini kaybeden işçilerin de yararlandığı alternatif işler olsa da salgınla birlikte birçok geçici işin feshedildiği ya da yenilenmediği gerçeği de gözler önüne serilmiştir.³⁵

³⁴ Michael Hardt - Antonio Negri, *Duyuru*, ev. Abdullah Yılmaz, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012)'den akt. Süleyman İlhan "Neo-Liberalizm, Esneklik ve Güvencesizlik", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29/2 (2019), 362.

³⁵ ILO, WESO Eğilimler, Erişim 28 Haziran 2022.

Küresel salgının bilhassa çalışma hayatında meydana getirdiği olumsuz etkilerin çok boyutlu olduğu söz konusu olmakta ancak bu etkilerin kısa vadede çözülebilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Salgının en temel sorun alanı olarak, çalışanların işsiz kalmalarının yanında kısa ve uzun vade de işsizliğin daha da artacağı olduğu söylenebilir. Özellikle geçici, günlük ve güvencesiz işlerde çalışanların daha çok risklerle karşı karşıya olduğu yaşanan süreçlerden ötürü daha iyi anlaşılmaktadır. Esnek çalışma modellerinin hızla devreye girmesinin yeni sorun ve çatışma alanlarını gündeme getirmesi söz konusudur. Ayrıca çalışanların bu süreçte günlük çalışma süreleri, çalışmanın başlangıç ve bitiş süreleri ile iş sağlığı ve güvenliği gibi alanlarda problemlerin yoğunlaşmaya başladığı ifade edilebilir.³⁶ Buna göre, salgın ile birlikte insanların ekonomik ve sosyal hayat başta olmak üzere değişik risklerle ve belirsiz süreçlerle karşı karşıya kalması görünür olmuştur.

Beyaz yakalıların prekaryalaşma sürecine yönelik araştırmasında Özalp³⁷, prakarya'yı işini kaybetme korkusuyla haklarının ihlaline boyun eğen, vasıflarının önemsizleştirildiği ve sömürüye razı bireylerin yer aldığı oluşum sürecindeki bir sınıf şeklinde tanımlamaktadır. Güvencesiz ve esnek çalışma koşullarında istihdam edilmek prakarya'nın en dikkat çekici özellikleri olup emek gücü açısından bu koşulların önemli sorunlara zemin hazırladığını ileri sürmüştür. Araştırmada, beyaz yakalılar en fazla gelir güvencesizliği sorunu yaşamakta olup; gelir güvencesizliğini sırasıyla istihdam, vasıfların yeniden üretimi, temsil ve çalışma güvencesizliği sorunları takip etmektedir. Ayrıca esnekliğe yönelik düzenlemelerin beyaz yakalılar açısından iş ve ücret esnekliğinden kaynaklı olarak hak ihlallerine neden olduğu tespitine de yer verilmiştir.

Covid-19 pandemisi sınıf farkı gözetmeksizin herkesi etkilemesine rağmen herkesin salgından aynı düzeyde etkilenmediğini söylemek gerekir. Bununla beraber istihdamda her sektörün pandemiden aynı şekilde etkilenmediğine benzer şekilde her işletme ve her işçi de aynı düzeyde etkilenmemektedir. Küçük işletmelerdeki işverenler, kendi hesabına çalışanlar, kayıt dışı istihdamda yer alanlar ile mevsimlik işçi ve geçici işçi statüsünde çalışan bireylerin daha fazla gelir kaybı ve iş kaybından etkilendikleri görülmektedir. Dolayısıyla salgının olumsuz etkilerinin bazı sektörlerde kendini daha fazla göstermesi söz konusu olmuştur.³⁸ Dolayısıyla küresel salgın öncesindeki toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, salgın ile birlikte etkisini daha artırmış olmanın

³⁶ Sayım Yorğun, "Covid-19 Salgını'nın Sosyal Politikalara Etkileri", (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2020), 99-113.

³⁷ Birsen Özalp, "Beyaz Yakalılar Bir Prekaryalaşma Sürecinde mi?", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12/4 (2020), 4408.

³⁸ Gizem Özkan, "Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/14 (2021), 99.

yanında yoksulluğun, eşitsizliğin ve belirsizlik süreçlerinin yaygınlaşmasına yol açmıştır.

Pandeminin başlarında geçici çalışanların geçici olmayan çalışanlara nazaran iş kayıplarından daha yüksek oranda etkilendiği görülmekle birlikte ve fakat salgının başından bu yana ekonomilerin genelinde yeni ortaya çıkan geçici işlerin sayısında da bir artışın gözlemlenmesi söz konusudur. Bu iki trendin de etkisiyle geçici çalışmanın sıklığının pandemi boyunca sabit kaldığı ifade edilmektedir. Öte yandan, 2021'in başlarında geçici olarak çalışanların dörtte birinden fazlasının daha önce geçici olmayan işlerde olması ise, ekonomik belirsizliği ve buna dayalı olarak istihdam güvencesizliğini ortaya koymaktadır. Küresel salgının etkilerine karşı toparlanma düzeylerinin kendi içinde eşitsiz olduğu söylenebilir. Pandeminin kadın istihdamına yönelik olumsuz etkisinin küresel manada azalacağı öngörülmekle birlikte bu alanda ciddi bir açığın devam edeceği görülmektedir. Eşitsizliklerin istihdam oranı erkeklere nispetle yüzde 16 aşağıda başlamasına karşın, 2022 yılında kadınların istihdam nüfus oranının 2019 seviyesinin yüzde 1,8 altında olacağı öngörülen orta-üst gelirli ülkelerde belirgin olacağını söylemek mümkündür. Bunlara ek olarak, salgının etkilediği alanların başında eğitim kurumları gelmektedir. Pek çok ülkede okulların ve beceri eğitim kurumlarının uzun süre kapalı kalması, çevrimiçi öğrenme fırsatlarına erişimi kısıtlı olan ya da eğitim süreçlerine hiç katılmamış olan gençlerin istihdamı ve ileri düzey eğitim ve öğretimi uzun vadede katmerli sonuçlara neden olacağı ifade edilebilir.³⁹

Salgın sürecinin hâlihazırda devam etmesi, salgının etkileri ve boyutu hakkındaki ifadeleri güçleştirmesine karşın pek çok erken dönem çalışması eşitsizlikte ciddi bir artış olduğunu göstermektedir. Virüsün dünya üzerindeki tüm ülkelerde eş zamanlı olarak ciddi boyutlarda ekonomik sonuçlara yol açtığı gerçeği, belki de ilk kez hemen her ülkede eşitsizliğin artma ihtimali olduğuna işaret etmektedir. Oxfam'ın 79 ülkeden 295 iktisatçıyla gerçekleştirdiği araştırma bu görüşü desteklemektedir. Buna göre, katılımcıların % 87'si, salgın neticesinde ülkelerindeki eşitsizliğin artacağını veya sert bir şekilde artış göstereceğini belirtmiştir. Bu sonuç 79 ülkenin 77'sini kapsamaktadır. Katılımcıların yarısından fazlası toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin artacağını, üçte ikisinden fazlası ise ırksal eşitsizliğin artacağını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla salgının, uzun süredir devam eden ırk ve toplumsal cinsiyet temelli ve ekonomik eşitsizlikleri derinleştiren bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.⁴⁰

³⁹ Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2022 Raporu, Erişim 29 Haziran 2022.

⁴⁰ Esme Berkhout vd., *Oxfam 2021 Eşitsizlik Virüsü Raporu*, Oxfam International (Ocak 2021). Erişim 28 Haziran 2022.

İnsanların ve dolayısıyla toplumların sağlık durumunun önemli oranda çok çeşitli belirleyicilerin karmaşık etkileşimi tarafından belirlendiğini söylemek mümkündür. Benzer şekilde sağlığın belirleyicilerinin de çeşitli kişisel, sosyal, ekonomik ve çevresel faktörü içermesi söz konusudur. Dolayısıyla sağlığın bu sosyal belirleyicilerinin bir araya gelmesi ve karşılıklı olarak etkileşimi sonucunda gerek bireylerin gerekse de toplumların sağlık durumlarında farklılıklar meydana gelir. Bunun neticesinde de, sağlık bakımından hem bireyler arasında hem de toplumun farklı kesimleri arasında eşitsizlik oluşur. Eşitsiz bir toplumda bireyler ait oldukları sosyal sınıfa göre sıralandıklarında en yoksulların altta ve en zenginlerin de üstte olduğu toplumsal eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. İyi sağlık, hayat şartlarını şekillendiren politik, ekonomik ve sosyal güçlere bağlı olarak gelişir. Bu bağlamda, ülke hükümetlerinin benimsedikleri sosyal ve ekonomik politika uygulamalarının sağlıktaki eşitsizliği artırabilme ya da azaltabilme özelliğini bünyesinde barındırdığı ifade edilebilir.⁴¹

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO), 2020-2022 yılları arasını kapsayan Dünya Sosyal Koruma Raporu, küresel pandeminin refah seviyesi yüksek ülkeler ile düşük gelire sahip ülkeler arasındaki sosyal koruma farklarını daha da ağırlaştırdığını belirtmenin yanı sıra ekonomik bakımdan yıkıcı etkilerini de gözler önüne sermektedir. Rapordan anlaşıldığı üzere, pandemiyle mücadele yetersiz ve dengesiz seyrettiği için yüksek ve düşük gelirli ülkeler arasındaki açık derinleşti ve tüm insanların hak ettiği, ihtiyaç duyulan sosyal koruma sağlanamamıştır. Ayrıca raporda, sosyal korumanın öncelikle yaşlılık olmak üzere gelir güvencesi ve sağlık hizmetlerine erişim, işyerinde yaralanma, hastalık, işsizlik, maluliyet ile çocuklu aileler için doğum veya haneye temel geliri sağlayan kişinin hayatını kaybetmesi hallerini kapsamakta olduğu ifade edilmektedir. Mevcut duruma bakıldığında ise yaklaşık 4,1 milyar insan (dünya nüfusunun %53'ü) ulusal sosyal koruma sistemlerinden hiçbir gelir güvencesi elde edemediğini ve dünya nüfusunun sadece %47'sinin etkin olarak en az bir sosyal koruma hakkından yararlanmakta olduğu görülmektedir.⁴²

Uluslararası Çalışma Örgütü'nden Kıdemli Ekonomist Janine Berg'e göre, 1990'lardan itibaren istihdama yönelik çeşitli düzenlemeler artarak devam ederken, Uluslararası Çalışma Örgütü, kısa zamanlı çalışanlar, özel istihdam bürosu vasıtasıyla istihdam edilenler ile evden çalışanlar için eşit muameleyi destekleyen bir dizi uluslararası çalışma standardı benimsemiştir. Buna göre, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 175 No'lu Kısmi Süreli Çalışma Sözleşmesi'nin (1994) 6'ncı maddesine göre. Örneğin "Zorunlu sosyal güvenlik sistemi kısmi süreli çalışanların tam zamanlı

⁴¹Ali Kocabaş, *Eşitsizlik ve Covid-19*, Türk Tabipleri Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu 2020, 400-401. Erişim 21 Temmuz 2022.

⁴² ILO, *Dünya Sosyal Koruma Raporu 2020-2022*, Erişim 1 Ağustos 2021.

çalışanlara benzer koşullara sahip olabilmesi için uyarlanır.” İfadeleri kısa süreli çalışanların iş hayatının düzenlenmesine yönelik hüküm içermektedir. Diğer taraftan, bu sözleşmenin üzerinden günümüze kadar geçen ve çeyrek asrı aşan bir zaman diliminde dünyanın hemen her ülkesinde geçici çalışma, kısa zamanlı çalışma ve diğer sözleşmeli çalışma biçimlerinde çalışanların sayısında dikkate değer bir artışın olduğu söylenebilir.⁴³

Covid-19 pandemisi, sadece çeşitli sağlık sorunlarını beraberinde getirmekle kalmayıp aynı zamanda sosyal sorunları ve eşitsizlikleri de daha görünür kılmaktadır. Üstelik salgınla birlikte toplumun bilhassa korunmasız ve güvencesiz yaşayan kesimleri türlü zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Salgının özellikle evsizler ve göçmenler gibi savunmasız gruplar üzerindeki sosyal eşitsizlik düzeylerini ve etkilerini inceleyen pek çok araştırma⁴⁴ toplumdaki dezavantajlı grupların Covid-19 sürecinde yaşadıkları sorunları ve zorlukları gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca toplumların hafızasında derin izler bırakan salgınlar, toplumsal değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına kaynaklık etmiştir. Tarihi kırılma noktalarından olan salgınlar hemen her alanda kalıcı hasarlar bırakmanın yanında bilhassa toplumsal ve ekonomik hayat üzerinde etkili olmuş ve telafisi güç zararlar ortaya çıkarmıştır. Bu salgınların sonuncusu olan Koronavirüs (SARS-CoV-2) salgını önceki salgınlardan farklı olarak dünyanın hemen her ülkesinde kısa sürede etkisini hissettirmiş, milyarlarca kişinin hayatını derinden etkilemiş ve alışkanlıklarını büyük oranda değiştirmiştir. İki yılı aşkın bir zamandır dünya gündemini bir hayli meşgul eden koronavirüs salgını halen devam etmekte ve virüs yeni varyantların ortaya çıkmasıyla birlikte insanların hayatlarını tehdit etmeyi sürdürmektedir. Ayrıca şu bir gerçektir ki, geçmişteki salgınlarda olduğu gibi bugün de küresel salgının yayılma hızının azaltılması için maske kullanımının kapalı mekânlarda devam etmesi, fiziki mesafe kurallarına riayet etmek ve aşılamaın eksiksiz bir şekilde sürdürülmesinin önemi büyüktür. Modern zamanlarda ortaya çıkan en büyük ve etkili salgın olarak ifade edilmesi mümkün olan koronavirüs salgını da göstermiştir ki, içinde yaşadığımız modern dünya toplumsal ve ekonomik bakımdan pek çok risk ve belirsizliği barındırmanın yanında güvencesizliği ve eşitsizlikleri büyüten bir prekaryalaşmanın insanların hayatlarını tehdit ettiğini haber vermektedir.

⁴³ Janine Berg, *ILO: Covid-19'un Uçurumun Kenarına İttiği Güvencesiz Çalışanlar*, Erişim 1 Ağustos 2021.

⁴⁴ Lisa Crouset, vd., “Impact Of The COVID-19 Pandemic On Vulnerable Groups, Including Homeless Persons And Migrants, In France: A Qualitative Study”, *Preventive Medicine Reports*, 26 (2022) ve Merve Çetin Dağdelen, “Prekarya'nın Pandemi Döneminde Yaşadıklarına Dair Bir Örnek Çalışma”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 7 (2021), 1706-1739.

1980'li yıllardan itibaren dünya'da neo-liberalizmin yükselişe geçtiğini ve bunun emek ve istihdam süreçlerinde esnek çalışmayı beraberinde getirdiği görülmektedir. Sermayenin ucuz işgücü ve esnek çalışma modellerini öncelmesiyle birlikte çalışma hayatındaki güvencesizliğin artış gösterdiğini ifade etmek mümkündür. Bu güvencesizliğin ortaya çıkardığı toplumsal sınıf olan prekarya, bilhassa son 40 yıldır ekonomik ve toplumsal hayatın içinde ön plana çıkmanın yanında çalışma hayatının da belirleyici unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu çalışmada da vurgulandığı üzere, küresel salgınla beraber görülmüştür ki, prekarya sınıfına ait kısa süreli ve esnek çalışma biçimine sahip olan çalışanların güvencesizliği ve belirsizliği oldukça ileri düzeylerde yaşadığı saptanmıştır.

Koronavirüs salgınının olumsuz yansımalarının ve etkilerinin görüldüğü alanların başta gelenleri toplumsal ve ekonomik alanlar olarak göze çarpmaktadır. Salgının etkisini göstermesiyle birlikte ülkelerin salgının yayılma hızını engellemek maksadıyla tedbire başvurarak karantina sürecini başlatması ve alınan diğer tedbirler sosyal ve ekonomik hayatı durma noktasına getirmiş ve özellikle gününbirlik, esnek ve kısa süreli çalışan prekarya sınıfı üzerinde ciddi olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Dünyanın hemen her ülkesinde sabit gelire sahip olmayan, güvencesiz işlerde çalışan ve istikrarlı ve gelişmiş ekonomik standartları bulunmayan prekarya sınıfı özellikle salgın sürecinde ihmal edilen ve adeta kendi haline bırakılarak sahip çıkılmayan sınıfların başında gelmektedir. Buradan hareketle, salgın sürecinde ekonomik hayatta yaşanan dalgalanmaların getirdiği durgunluk, güvencesiz, sabit gelire sahip olmayan düşük gelirli toplum kesimlerini ve dolayısıyla prekarya sınıfını daha fazla yoksulluğa, belirsizliğe ve eşitsizliğe itmiştir. Dolayısıyla bu çalışmaya göre, salgın öncesindeki ekonomik ve sosyal eşitsizlikler salgınla beraber daha fazla görünür olmuştur. Sabit maaşı olmayan, esnek çalışan ve güvencesiz işlerde bulunan prekarya sınıfının bu süreçte belirsizliği, riski ve öngörülemezliği en çok hisseden toplumsal gruplar olduğunu ifade etmek mümkün hale gelmektedir.

Küresel salgının en çok etkilediği grupların başında yer alan ve güvencesiz, geçici ve kısa süreli işlerde çalışan prekarya sınıfı, Guy Standing'in de ifadeleriyle küreselleşmenin hız kazanması ve dolayısıyla neo-liberal politikaların bir neticesi olarak ortaya çıkmış modern ve egemen ekonomik sistemin bir çıktısıdır. Bu sonucun ortaya çıkmasında yatan temel faktör ise, günümüzdeki kapitalist ekonomik düzen ve beraberinde getirdiği neo-liberal politikalar sonucunda güvencesiz çalışma modelinin işverenler tarafından tercih edilmesi ve bu süreçte devletin denetim mekanizmalarının yetersizliğinin açık bir şekilde görülmesi olarak değerlendirilmiştir. Üstelik küresel salgının bir tetikleyici unsur olarak ortaya çıkması ve devletin çalışma hayatına ilişkin kontrol ve denetim mekanizmalarının eksikliğini bir neticesi olarak prekaryalaşan

insanların giderek arttığının mümkün olduğu gözlemlenmektedir. Geline bu noktada, prekaryalaşan insanların giderek toplumda etkin ve sürekli olmasıyla birlikte kriminal vakaların artışı ve insanlarda kaygı, psikolojik sorunlar, ümitsizlik ve geleceğe dair beklentisizlik problemlerinin yaşanması yaygın bir hale gelmektedir.

Prekaryaya ait yaklaşımın zorluklarından biri, endüstrilerdeki güvencesiz emek politikaları bağlamında güvencesizliğe karşı çıkmanın da ötesinde bir perspektifle işçilerin esnek işgücü piyasalarıyla daha iyi başa çıkmalarını sağlayan politika mekanizmalarını geliştirmenin yollarını aramak gelmektedir. Bu bağlamda, prekaryanın içinde bulunduğu zor şartlardan kurtulması ve evrensel ölçülerde insana yakışır şekilde bir hayat sürmesine dönük pek çok öneriden bahsedilebilir. Prekaryanın daha iyi hayat standartlarına kavuşmasının temelinde, egemen toplumsal üretim ilişkilerine bir alternatif sunan kültürel bir yeniliğin varlığı ve politik-ekonomik altyapılar önermek suretiyle bunları hayata geçirmek yatmaktadır. Tüm bu hususlara ilave olarak, küresel salgın sosyal devlet anlayışının önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir. Neo-liberal politikaların çalışanların haklarını savunmadaki eksiklikleri ortaya çıkmış ve devlet tarafından özellikle kısmi çalışanların sosyal güvenceye sahip olmasının gerekliliği önemli hale gelmiştir. Devletlerin çalışanların haklarını koruyan ve onların her türlü güvencesinin sağlanmasına dönük istihdam ve ücret politikalarının bu süreçteki yeri daha da elzem hale gelmiştir. Çalışanların haklarının savunulmasına yönelik olarak özellikle sendikalaşmanın daha geniş tabana yayılması ve kurumsal hale gelmesi de yine salgın ile beraber ortaya çıkan ve yapılması öncelikli olan hususlardan biri olarak ifade edilebilir.

Son olarak, kapitalist dünya ekonomik sisteminin egemen olduğu mevcut dünya ekonomik düzeninde prekarizasyon süreçlerinin küresel salgının da getirdiği belirsizlik ve öngörülemezlik ile birlikte etkisini bir müddet daha sürdüreceği açık bir şekilde görülmektedir. Çünkü özellikle salgın sürecindeki üretim kaybından ötürü ekonomik durgunluk ve yavaşlama neticesinde küresel bir ekonomik kayıp yaşanmıştır. Bu ekonomik kaybın telafisinin giderilmesi gerekmektedir. İçinde bulunduğumuz küresel salgının daha fazla derinleştirdiği ekonomik ve sosyal belirsizlikleri gidermenin yolu, insan merkezli bir toparlanmayı sağlamak ve sosyal diyalog kanallarını açık tutarak hareket etmektir. Guy Standing'in de öngördüğü şekliyle prekaryanın anlaşılmadığı takdirde toplum için bir felakete yol açacağı ve toplumsal sorunları ve eşitsizlikleri derinleştireceği uyarısı salgın sürecinde daha da görünür hale gelen prekaryaya ilişkin evrensel bir çözüm alınmasını gerekli kılmaktadır. Buna göre, küresel salgının olumsuz etkilerinin azaltılması için evrensel anlamda ve topyekûn bir şekilde toplumun tamamını kapsayıcı ve üretim temelli bir ekonomik büyüme ve kalkınmayı hayata geçirmesi, evrensel sosyal koruma mekanizmalarını eksiksiz bir şekilde uygulaması öncelikli

olarak yapılması gerekenlerdir. Bunlara ilaveten, tüm çalışan kesimlerin insan hayatına yakışır hayat standartlarına kavuşmasının temin edilmesi, istihdam, ücret ve emek güvencesizliğinin ortadan kaldırılmasına yönelik atılacak somut adımlar ile toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerin önüne geçilmesi gibi hususlar üzerinde durulması gereken hususlar olarak göze çarpmaktadır.

KAYNAKÇA

Afacan, Ersin - Avcı, Nazmi. “Koronavirüs (Covid-19) Örneği Üzerinden Salgın Hastalıklara Sosyolojik Bir Bakış”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 7/5 (2020), 1-14.

Akkuş Güvendi, Merve. “Prekarya Tartışmaları: Kavram, Tanım ve Durum”, *İnsan ve Toplum Dergisi*, 9/4 (2019), 133-150. DOI: 10.12658/R0021.

Beck, Ulrich. *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. Çev. Kazım Özdoğan- Bülent Doğan, İstanbul: İthaki Yayınları, 2011.

Berg, Janine. ILO: Covid-19’un Uçurumun Kenarına İttiği Güvencesiz Çalışanlar, Erişim 1 Ağustos 2021.

Berkhout, E. vd., *Oxfam 2021 Eşitsizlik Virüsü*, Oxfam GB, Oxford, 2021 Ocak. <https://www.kedv.org.tr/public/uploads/files/raporlar/2021/Oxfam%202021%20Es%CC%A7itsizlik%20Virusu%CC%88su%CC%88%20Raporu.pdf>

Crouset, Lisa vd., “Impact of the COVID-19 Pandemic on Vulnerable Groups, Including Homeless Persons and Migrants, in France: A Qualitative Study”, *Preventive Medicine Reports* 26 (2022), 101727. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2022.101727>

Çakır, Mukadder. *Bilgi Toplumu Kuramları ve Prekarya Tartışmaları*. İstanbul: Pales Yayınları, 2018. <https://www.researchgate.net/publication/328698230>

Çetin Dağdelen, Merve. “Prekarya’nın Pandemi Döneminde Yaşadıklarına Dair Bir Örnek Çalışma”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 7 (2021), 1706-1739. DOI: 10.47994/Usbad.995729

Dağ, Nilgün. “Prekarizasyon Bağlamında Öğretmenlik”, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)* 4/4 (2020), 365-379.

De Peuter, Greig. “Beyond the Model Worker: Surveying a Creative Precariat”, *Culture Unbound Journal of Current Cultural Research* 6 (2014), 263–284.

Duramaz, Nursel. “Akademinin Prekaryası: 50 D’li Araştırma Görevlileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 72/4 (2017), 945-975.

Dünya Sağlık rgt. DSÖ Coronavirüs (Covid-19) Panosu. Erişim 1 Temmuz 2022. <https://covid19.who.int>

Eğilmez, Mahfi. “Prekarya Nedir, Gelişme Yolundaki ülkelerde ötesi de Var mı?”, Erişim 14 Aralık 2021. <https://t24.com.tr/haber/mahfi-egilmez-prekarya-nedir-gelisme-yolundaki-ulkelerde-otesi-de-var-mi,529989>

Hanioğlu, M. şükrü. Covid-19 Sonrası Küresel Düzen: İki Seçenek, Der. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler*. 24-28. Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) Yayınları, 2020.

Hardt, Michael - Negri, Antonio. *Duyuru*. (ev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.

ILO. Dünya Sosyal Koruma Raporu 2020-2022. Erişim 8 Ocak 2021. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_818247/lang--tr/index.htm

ILO. WESO Eğilimler. Erişim 28 Haziran 2022) https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_834462/lang--tr/index.htm

İlhan, Süleyman - Yılmaz, Mevlüt. “Güvencesizliğin Bireysel-Toplumsal Yansımaları”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 6/3 (2017), 1774-1793.

İlhan, Süleyman. “Neo-Liberalizm, Esneklik ve Güvencesizlik”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 29/2 (2019), 361-368.

Karakaş, Mehmet. “Covid-19 Salgınının ok Boyutlu Sosyolojisi ve Yeni Normal Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 40/1 (2020), 541-573.

Karaöz, Çağatay - Tandağneş Kahraman, Nilnur. “Sınıf Olgusu Kapsamında Sınıf Bilinci ve Aę Toplumunda Prekarya Sınıfının Katılımcı Kültürde Temsili: “Ofissizler” Platformu zeline Freelance alışanlar zerine Bir Araştırma”, *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi* 14 (2020), 88-115.

Kocabaş, Ali. *Eşitsizlik ve Covid-19*. Türk Tabipleri Birliği Covid-19 Pandemisi Altıncı Ay Değerlendirme Raporu. (2020), 394-414.

NHS. Koronavirüsün Uzun Vadeli Etkileri (Uzun Süreli COVID). Erişim 2 Temmuz 2022. <https://www.nhs.uk/conditions/coronavirus-covid-19/long-term-effects-of-coronavirus-long-covid/>

Özalp, Birsen. “Beyaz Yakalılar Bir Prekaryalaşma Sürecinde mi?”, *İşletme Araştırmaları Dergisi* 12/4 (2020), 4396-4412.

Özkan, Gizem. “Covid-19 Pandemisi ile Yoksulluğun Derinleşen Yüzü: Çalışan Yoksullar”, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi* 8/14 (2021), 93-108.

Sennett, Richard. *Karakter Aşınması: Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri*. (Çev. Barış Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2008.

Siegmann, Karin Astrid - Schiphorst, Freek. “Understanding The Globalizing Precariat: From İnformal Sector to Precarious Work”, *Progress in Development Studies*, SAGE Publications 16/2 (2016), 111–123.

Skoczylas, Tomasz - Mrozowicki, Adam. “The Precariat: The New Dangerous Class, By Guy Standing”, *Labor History*, 53/4 (2012), 588-589. <https://doi.org/10.1080/0023656x.2012.731853>

Sunar, Lütfi. *Salgınla Mücadelenin İlk Eşiği: Eşitsizlikler*, Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı: Covid-19 Salgınının Sosyolojik Analizi (2020), 12-17.

Standing, Guy. *Prekarya: Yeni Tehlikeli Sınıf*. (Çev. Ergin Bulut), İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Standing, Guy. “The Precariat and Class Struggle”, *RCCS Annual Review 7* (2015). Erişim 30 Haziran 2022. <http://journals.openedition.org/rccsar/585>; <https://doi.org/10.4000/rccsar.585>

Şenol, Dolunay ve Taştan, Aşkın. “Covid-19 (Sars-Cov2) Sürecinin 65 yaş ve Üzeri Kişiler Üzerindeki Etkilerini Anlamaya Yönelik Nitel Bir Çalışma”, *HABİTUS Toplumbilim Dergisi* 2/2 (2021), 1-32.

Tuna, Muammer. “Pandeminin Sosyolojisi”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 24/2 (2021), 320-348.

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi). *Covid-19 Küresel Salgın Değerlendirme Raporu*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2020. TÜBA Raporları No: 34 <https://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/T%C3%9CBA%20Covid-19%20Raporu%206.%20G%C3%BCncelleme.pdf>

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK). ILO Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2022 Raporu. Erişim 29 Haziran 2022. <https://www.tisk.org.tr/dokuman/ilo-dunyada-istihdam-ve-sosyal-gorunum-egilimler-2022-raporu.pdf>

Vatansever, Aslı. “Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2013), 1-20.

Yoręun, Sayım. “Covid-19 Salgını’nın Sosyal Politikalara Etkileri”, *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri* (2020), 99-113.

Zarifoğlu, Emrah. Covid-19 Sonrası Küresel Ekonomi Trendleri. (Der. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi), *Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler*. Ankara: Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) Yayınları, 2020, 107-111.